

„Ez csupán jogtechnikai kérdés”^{1*}

A Médiaalkotmány valamennyi szolgáltató számára általános és minimumszabályokat állít fel. A médiatörvényben szereplő szabályok viszont csak a televízióra, a rádióra és a lekérhető videoszolgáltatásokra vonatkoznak. Nyakas Levente, az NMHH Médiatanács Médiatudományi Intézetének vezetője.

Médiakutató: Miért került közös törvény hatálya alá az elektronikus, az internetes és a nyomtatott sajtó? Sokak szerint semmi szükség nem volt rá.

Nyakas Levente: Külön kell választani két kérdést, amely gyakran összerosódik. Az egyik: mely tevékenységek tartoznak a törvény hatálya alá? A másik: a jogszabály hogyan szabályozza ezeket? Bizonyos szempontból igaz az állítás, miszerint az elektronikus, az internetes médiumok és a nyomtatott sajtó szabályozása közös törvénybe került. Másrészt viszont differenciált, a különböző szolgáltatásokra különböző és eltérő részletességű normák vonatkoznak.

Médiakutató: Mindez nem indokolja, miért szuszakoltak közös törvénybe eltérő médiumokat.

Nyakas: Az Európai Unióban lejátszódott szabályozási folyamat közelebb vihet a megoldáshoz. Ott eleinte csak a televíziós tevékenységet szabályozták, 2007-től már az internetes szolgáltatások egy részét is. Ez jelentős fordulat volt a médiaszabályozásban, ami az infokommunikációs konvergencia eredménye. Az EU a változást a közös piaccal, azon belül is a versenysemlegesség elvével magyarázta. Azaz: míg egyes tevékenységeket kötnek szabályozási terhek, kötelezettségek és társadalmi és fogyasztóvédelmi normák, addig a másik, vele versengő szolgáltatást nem. Miközben ez utóbbi ugyanúgy kihatja részét a közös reklámpiacból.

Médiakutató: Mindez a lekérhető tartalmakra vonatkozik, az írott sajtóra nem. Utóbbit az EU-ban tőlünk eltérően szabályozzák.

Nyakas: A törvény alap gondolata szerint, ha különböző szolgáltatások – köztük a sajtó és az internetes portálok – részesednek a reklám- és a médiapiacból, akkor a többiekkel azonos alapkötelezettségeknek kell megfelelniük. Az írott és elektronikus sajtónak öt-hat ilyennek. Ezek hasonló tevékenységek, csak eltérő típusú szolgáltatásokkal érik el ugyanazt a közönséget. Ez az oka, hogy a törvény átvette az uniós irányelv médiaszolgáltatás-fogalmának feltételrendszerét és tette valamennyi médiatevékenység alapjává.

Médiakutató: Azok a szabályok, amelyek a televízió esetén relevánsak, a sajtónál nem indokoltak.

Nyakas: Ez igaz. De ezt az új médiaszabályozás nem is állítja. Viszont ha egy portálon gyűlölök, a mondanivalómat pedig videókkal „támasztom alá”, az mennyiben más, mint ha egy televíziós csatornán teszem ugyanezt? A törvény kiindulópontja az, mivel ugyanazon a piacon működnek, ugyanazoknak a minimumszabályoknak kell vonatkoznia rájuk is. Ráadásul ugyanabban a társadalmi vitatérben élnek, hasonló közpolitikai kérdéseket dolgoznak föl.

Médiakutató: Európában nem létezik a mienkhez hasonló egységes törvényi szabályozás.

* A beszélgetést Lampé Ágnes készítette, és a MédiaKutató 2011/4. számában jelent meg.

Nyakas: Ez csupán jogtechnikai kérdés. Magyarországon korábban a sajtótörvény szabályozta a nyomtatott sajtót. Vita volt arról, hogy a sajtótörvény alapján az internetes sajtótermékeket regisztrálni kell-e vagy sem. Ha a régi sajtótörvényt szigorúan vesszük, nem kellett, ám a bírósági gyakorlat 2009-ben kiterjesztette a regisztráció kötelezettségét az internetes sajtótermékekre is. Ez a gyakorlat kerülhetett be a médiatörvénybe. Megjegyzem: a szabályozástól függetlenül a gyakorlatban maguktól regisztráltak az internetes sajtótermékek, és ebből semmilyen probléma nem származott.

Médiakutató: Nyugat-Európában szigorú szabályok vonatkoznak a televíziókra és a rádiókra, és jóval lazábbak az internetre, valamint a nyomtatott sajtóra.

Nyakas: Nálunk is.

Médiakutató: Egy printtermék akár huszonötmillió bírságot is kaphat. Ez lenne a laza?

Nyakas: A szankciórendszer differenciált. Az internetes szolgáltatások közül például csak a meghatározó relevanciával bíró szolgáltatások kerültek szabályozás alá, rájuk megint más szankció vonatkozik. A törvény logikája szerint ugyanis egy hírportálon található videotartalom hasonló szolgáltatás, mint a televízió. Így is márkázzák a mozgóképeket: van szerkesztőjük, riporterük, vágójuk.

Médiakutató: A hetilapoknak és a napilapoknak viszont nincs.

Nyakas: A játékszabályok számukra is azonosak. A Médiaalkotmány általános és minimumszabályokat állít fel, amelyek valamennyi szolgáltatásra vonatkoznak. A másik törvényben szereplő szabályok viszont csak a televízióra, a rádióra és a lekérhető videoszolgáltatásokra vonatkoznak, a sajtóra csak a teljesen általános alapelvek.

Médiakutató: Egyesek szerint nem lett volna szabad paternalista szemléletet vinni a törvénybe, hiszen a néző felnőtt, képes eldönteni, mit akar nézni és mit nem. Inkább set-top boxszal vagy jelszóval védett televíziókészülékekkel kellett volna alkalmazni.

Nyakas: A kiskorúak védelme esetében a televízióknál valóban adottak az előminősítést jelző kategóriák, de a lekérhető tartalmaknál és bizonyos feltételek mellett a televíziónál előtérbe kerülnek a médiatudatosságra építő technikai eszközök. Igaz, ennek részletes kibontása csupán ajánlás szintjén jelent meg, miután az iparági szereplőkkel nyilvánosan a hatóság egyeztetett.

Médiakutató: Újra kérdezem: miért nincs egyetlen olyan európai ország, amelyik közös törvényben, ilyen szemlélet mentén szabályozná a médiát?

Nyakas: Előfordulhat, hogy ebben tényleg egyedül vagyunk. Lehetett volna közös törvényben szabályozni a lekérhető és a televíziós szolgáltatásokat, a sajtótörvényt pedig kibővíteni az internetes sajtótermékek regisztrációjával. De a szabályozás tekintetében ennek nincs jelentősége. Akkor meg miért lenne szükség két törvényre? Ez csupán jogtechnikai kérdés.

Médiakutató: A szankciók és a hatalmas bírságok miatt a sajtó – sokak szerint – nem kockáztat, inkább öncenzúrázza magát.

Nyakas: A tartalomszolgáltatóknak és a sajtótermékeknek néhány társadalmi normának kell megfelelniük, mint az emberi méltóság és emberi jogok, az alkotmányos rend és a magánszféra megsértésének tilalma, a gyűlöletbeszéd tilalma, a kiskorúakra és a reklámokra vonatkozó minimumrendelkezések. A törvény az alkalmazható szankciók és azok maximuma, sőt a médiatípusokon belül is differenciál. Így a maximális bírságösszegek kivételesen extrém

helyzetben fordulhatnak elő. A végső szót pedig a bíróság mondja ki. A korábbi médiatörvény születésekor, 1996-ban, a mostanihoz hasonló hangokat lehetett hallani az ORTT túlhatalmáról. A testület által kiszabott vagyoni szankciónak hányszor volt visszatartó ereje? Mennyi idő alatt hajtották végre ezeket a szankciókat? Ezekkel talán kalkuláltak is a médiumok. Fel lehet tenni a kérdést: hatékonyak voltak-e az ORTT szankciói? Talán kimondható, hogy nem igazán. Főleg ahhoz képest, milyen félelmeket vizionáltak az akkori törvény születésekor. Ahhoz képest a jelenlegi jogszabályban szerepelnek a szankciók alkalmazásának feltételei.

Médiakutató: A „meghatározó véleménybefolyásoló képességgel rendelkező médium” kifejezés Sarkady Ildikótól, Gyurcsány Ferenc egykori médiapolitikai főtanácsadójától származik.

Nyakas: Az idézett kifejezés komoly szabályozáseméleti alappal bír. A digitális környezet és a technológiasemleges megközelítés hívta életre. Az analóg világban a vételkörzet nagyságához mérték a pluralizmus miatt kialakítandó normákat: ha nagyobb volt, több kötelezettség terhelte a műsorszolgáltatót, például hírműsort kellett adnia. Ezt az ideát fordították át a digitális világ nyelvére.

Médiakutató: A hiteles, gyors és pontos alapelv is a régi médiatörvényből került át. Széky János szerint „az 1986-os Berecz-féle sajtótörvényből, oda pedig az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztályának irányelveiből”.

Nyakas: A hiteles, gyors, pontos és kiegyensúlyozott tájékoztatás alapelve Nyugat-Európában az 1945–1990 közötti időszakban vált általános normává, de a közszolgálati ethoszt megkérdőjelező kereskedelmi médiumok megjelenésével meggyengült a belé vetett bizalom. A német alkotmánybíróság védelmébe vette az elképzelést azzal, hogy kimondta: a kereskedelmi televízióknak is részt kell venniük a társadalmi vitában. Ami a kiegyensúlyozottságot illeti: a jelenlegi médiatörvényben kizárólag a lineáris tartalomszolgáltatókra – a rádiókra és a televíziókra – vonatkozik ez az elv. Sőt a törvény az alkalmazhatóság körét tovább szűkítette „a tájékoztatási tevékenységet végző” lineáris médiaszolgáltatásokra.

Médiakutató: Az mit jelent?

Nyakas: Olyan rádiókra és televíziókra vonatkozik, amelyek hírműsort vagy politikai tájékoztató műsort szolgáltatnak.

Médiakutató: Szinte teljesen leomlottak a nyomtatott és az elektronikus médiumok közötti kerestulajdonlás korlátai, ami további médiabirodalmak létrejöttét eredményezheti. Erre viszont nincs külföldi példa, és a korábbi szabályozás is korlátozta ezeket.

Nyakas: A digitalizáció elsősorban vertikális koncentrációt eredményezett. A távközlési cégek már nemcsak a távközlési szolgáltatásokra alapoznak, hanem például tulajdonrészt vásárolnak televíziós vállalkozásokban vagy internetes portálokban. A piac átstrukturálódott. A dilemma az, hogy ennek az átrendeződésnek mennyire engedjünk teret? Van olyan megközelítés – Gálik Mihály sokszor idézi –, amely szerint korántsem biztos, hogy a koncentráció befolyásolja a pluralizmus minőségét. Az ezzel ellentétes elgondolás abból indul ki, hogy ha egy vállalkozás tulajdonrészhez jut különböző médiumokban, az lesz az érdeke, hogy az egyszeri ráfordítással készült tartalmat minél többször, és minél több médiumában hasznosíthassa. Mindez hathat a pluralizmus minőségére, a források sokszínűségére, de akár az alkalmazott újságírók számára is.

Médiakutató: Ez kiadói gondolkodás. A valóság az íróasztal meg a téma mellől egészen más. De maradjunk a szabályozásnál! A már említett digitális átállás eredeti, 2011. december végi dátumát – uniós verdikt ellenére – három évvel elhalasztották.² Miért?

Nyakas: Az említett határidő csupán ajánlásként jelent meg az Európai Bizottság 2005-ös közleményében. Azt célozta, hogy Európa versenyelőnyt szerezhessem az egységes lekapcsolási határidőből és a felszabaduló analóg frekvenciák hasznosításából. A törvény szerint az átállás legkorábbi időpontja 2012, legkésőbbi 2014 vége. Az átállásban a mobilszolgáltatók is érdekeltek, mert műsorszórásra alkalmas prémiumfrekvenciákhoz szeretnének jutni, hiszen a televíziózásra használt frekvenciák nagyon jó minőségűek. Az átállásból egész Európa húz hasznot, hisz felszabadulnak a frekvenciák, és a mobilszolgáltatók bárhol a kontinensen képesek lesznek szolgáltatni.

Médiakutató: A két országos kereskedelmi televízió műsorszolgáltatási engedélye 2012 júliusában lejár, amit az ORTT egyik döntésével meghosszabbított. Így analóg szolgáltatásukkal sok nézőt sokáig még ingyen érnek el.

Nyakas: Ezzel valóban rögzítették analóg piaci helyzetüket. Bár az korántsem biztos, hogy egy analóg frekvenciának ugyanolyan értéke van ma, mint 1997-ben. Magyarország nagy részét már nemcsak analóg frekvencián, hanem vezetékes hálózaton is elérik.

Médiakutató: Vidéken kevésbé.

Nyakas: Az állam célja, hogy kivegye részét a digitális átállásból. A tájékozódáshoz való jog pedig valamennyi állampolgárnak jár, ezért kell, hogy a minimális szolgáltatásokhoz továbbra is mindenki hozzáférjen.

Médiakutató: Az objektív felelősség enyhítése kimaradt a törvényből. Miért?

Nyakas: Az azt enyhítő Polgári Törvénykönyv-módosítást visszavonták. A jelenlegi médiatörvény nem foglalkozik a kérdéssel. Nem is tehetné, hisz személyiségvédelmi szabályozást nem vehet át a Polgári vagy a Büntető Törvénykönyvből. A Polgári Törvénykönyv és a médiaszabályozás viszonyában annyi változott, hogy a helyreigazítás a médiajogi eszközök közé került, így az bármely, a törvény hatálya alá tartozó médiummal szemben kérhető. A forrásvédelem viszont a korábbihoz képest részletesebb szabályozást kapott.

Médiakutató: Akkor talán meg tudja mondani, az informátor kiadásának szempontjából mi számít nemzetbiztonsági érdeknek.

Nyakas: Nem az én tisztem megítélni. Viszont érdeklődéssel szemlélem, miként zárul Bodoky Tamás magyar *WikiLeaks*-ként elhíresült esete. Ő ugyanis a nyomozóhatóság eljárása elleni panaszát jórészt a Médiaalkotmány 6. paragrafusára hivatkozva alapozta. Az 1986-os sajtótörvény alapján ezt nem tehetné volna meg.

² A 2011. augusztus 3-ától hatályos módosítás gyakorlatilag visszahelyezte 2012. december 31-ére az átállás végső dátumát – a szerk.